

Komentarze do pokazu przeźroczy pt. „Konwencja Waszyngtońska. Rośliny”

Przeźrocze 1. Wstęp

Celem tej prezentacji jest zapoznanie się z Konwencją o międzynarodowym handlu zagrożonymi gatunkami fauny i flory, zwaną często CITES lub Konwencją Waszyngtońską.

Podczas prezentacji, poruszone zostaną następujące zagadnienia:

- cele Konwencji, jej mechanizmy i sposób działania;
- system zezwoleń;
- grupy roślin objętych Konwencją;
- sposoby, w jaki wprowadzane są w życie przepisy Konwencji.

Konwencja Waszyngtońska obejmuje zarówno gatunki roślin, jak i zwierząt, jednak w niniejszej prezentacji zajmiemy się wyłącznie roślinami.

Przeźrocze 2. Cele Konwencji

Konwencja o międzynarodowym handlu zagrożonymi gatunkami fauny i flory (CITES) została ustanowiona w celu ochrony dzikich populacji gatunków, których istnieniu zagraża ich rabunkowe wykorzystywanie w celach handlowych.

Populacje dzikich gatunków roślin mogą być także zagrożone z wielu powodów – na przykład w wyniku ekspansji miast lub upraw rolnych, z powodu intensywnych zabiegów agrotechnicznych lub zanieczyszczenia.

Konwencja Waszyngtońska została jednak ustanowiona specjalnie po to, aby zwrócić uwagę na problemy wynikające z nadmiernej eksploatacji z powodu **międzynarodowego handlu danym gatunkiem**.

Komercyjny handel niektórymi roślinami i zwierzętami chodzącymi z natury jest zabroniony. Jednak w przypadku większości gatunków z list CITES, handel nimi nie jest zabroniony, lecz ściśle kontrolowany, aby pozyskiwanie organizmów odbywało się w sposób zrównoważony.

Handel w rozumieniu Konwencji oznacza przewożenie roślin i zwierząt przez granice i jest regulowany systemem zezwoleń, które opiszemy w dalszej części prezentacji.

Przeźrocze 3. Dlaczego chronimy dzikie rośliny?

Liczne gatunki roślin są bardzo poszukiwane na rynku, czy to z powodów estetycznych, czy dla ich walorów leczniczych, odżywczych lub dla drewna.

Wiele gatunków roślin można uprawiać, jednak nie wszystkie mogą przeżyć w warunkach stworzonych przez człowieka. W niektórych przypadkach, zawodowi zbieracze i hobbyści są szczególnie zainteresowani roślinami pochodzącymi z miejsc ich naturalnego występowania, a nie okazami uzyskanymi ze sztucznej uprawy. W takich przypadkach, aby zaspokoić popyt, zbiera się zbyt dużo roślin, co może zagrozić nawet istnieniu całego gatunku.

Celem Konwencji Waszyngtońskiej jest kontrola i monitorowanie międzynarodowego handlu niektórymi gatunkami roślin i zwierząt, aby nie zagroził on istnieniu dzikich populacji.

Przeźrocze 4. Fakty i liczby

Konwencja Waszyngtońska została ustanowiona w 1973 r. dzięki inicjatywie IUCN – Międzynarodowej Unii Ochrony Przyrody z siedzibą w Szwajcarii.

Przepisy Konwencji zaczęły obowiązywać 1 lipca 1975 r. W październiku 2003 r. liczba państw-stron Konwencji osiągnęła 164.

W preambule do tekstu Konwencji, strony:

- uznają, że fauna i flora są nieodłączną i niezastąpioną częścią naturalnego systemu kluli ziemskiej, który musi być chroniony dla obecnych i przyszłych pokoleń;
- uznają naukowe, kulturalne i ekonomiczne znaczenie fauny i flory w różnych państwach;
- przyznają, że poszczególne narody i państwa są najlepszymi gwarantami ochrony własnej różnorodności biologicznej;
- rozumieją, że międzynarodowa współpraca jest niezbędna dla ochrony niektórych gatunków dzikiej fauny i flory przed nadmierną eksploatacją przez międzynarodowy handel.

Przeźrocze 5. Władze CITES

CITES jest międzynarodowym układem, którego stronami mogą być wyłącznie niepodległe państwa.

Jak wynika z przepisów Konwencji, każde państwo powinno wyznaczyć jeden lub kilka **organów administracyjnych**, które zajmują się prawnymi aspektami konwencji oraz co najmniej jeden **organ naukowy**.

Organ administracyjny to zawsze jednostka rządowa – w Polsce jest nią Ministerstwo Środowiska. Instytucja ta jest odpowiedzialna za stosowanie przepisów Konwencji oraz za wydawanie zezwoleń CITES.

Organ naukowy doradza organom administracyjnym. W Polsce jest nim Państwowa Rada Ochrony Przyrody. Najważniejszym zadaniem organów naukowych jest doradzanie organom administracyjnym, czy eksport, a w niektórych przypadkach także import, danej rośliny może stanowić zagrożenie dla dzikich populacji jej gatunku.

Sekretariat CITES znajduje się w Genewie (Szwajcaria) – instytucja ta koordynuje i pomaga państwom-stronom Konwencji we wdrażaniu jej przepisów.

Przeźrocze 6. Konferencja Stron Konwencji i Komitety

Co 2 lata odbywa się Konferencja Państw-Stron Konwencji. W trakcie jej trwania, zmieniane są listy gatunków objętych przepisami Konwencji oraz dyskutowane są przepisy i polityka wdrażania Konwencji. W czasie Konferencji państwa reprezentowane są przez oficjalne delegacje rządowe. Wszystkie państwa-strony Konwencji mają po jednym głosie i równe prawo do głosowania.

W trakcie Konferencji, po wcześniejszych konsultacjach, mogą zostać przegłosowane propozycje zmian w listach gatunków objętych przepisami Konwencji. Zmiany zatwierdzane są większością dwóch trzecich głosów. W konferencji mogą uczestniczyć także organizacje pozarządowe oraz międzynarodowe, nie mają one jednak prawa głosu.

W czasie pomiędzy kolejnymi konferencjami państw-stron Konwencji działa kilka komitetów technicznych CITES, wśród nich Komitet Roślin.

Komitet Roślin doradza i pomaga Konferencji Stron, innym Komitetom, grupom roboczym i Sekretariatowi w sprawach dotyczących międzynarodowego handlu gatunkami objętymi przepisami CITES. Komitet składa się z obieralnych członków, którzy reprezentują poszczególne regiony CITES. W zebraniach Komitetu uczestniczą także przedstawiciele instytucji rządowych, organizacji pozarządowych, zajmujących się ochroną przyrody oraz handlem.

Przeźrocze 7. Załączniki

Sercem Konwencji są **trzy listy gatunków, czyli załączniki**. Przepisami Konwencji objętych jest niemal 25 000 gatunków roślin – ponad pięć razy więcej niż gatunków zwierząt! Większość gatunków roślin znajduje się w Załączniku II.

Załącznik I: skupia gatunki zagrożone wymarciem – stan ten jest lub może być spowodowany przez nadmierny handel. Handel takimi roślinami, pozyskanymi z dzikich populacji, jest zabroniony. W załączniku tym znajduje się ponad 300 gatunków roślin.

Załącznik II: skupia gatunki niezagrożone obecnie przez handel, lecz które mogłyby zostać wyniszczone, gdyby handel nimi nie podlegał prawnym ograniczeniom. Załącznik ten zawiera także gatunki podobne do zagrożonych, aby tym łatwiej kontrolować handel nimi. Handel roślinami pozyskanymi z natury oraz sztucznie uprawianymi jest dozwolony, lecz podlega kontroli. W załączniku tym znajduje się ponad 24500 gatunków roślin!

Załącznik III: skupia gatunki będące przedmiotem kontroli w którymkolwiek z Państw-Stron Konwencji i dla których niezbędna jest międzynarodowa współpraca w celu ograniczenia lub zaprzestania ich eksploatacji. W załączniku tym znajduje się tylko sześć gatunków.

Handel gatunkami roślin, wymienionymi w którymkolwiek z załączników, jest możliwy w przypadku okazów pochodzących ze sztucznej uprawy. We wszystkich przypadkach handel taki wymaga jednak specjalnych zezwoleń CITES.

Przeźrocze 8. Załącznik I

Jakie gatunki roślin znajdują się w Załączniku I?

Załącznik I skupia gatunki **zagrożone wymarciem**, eksploatowane dla celów międzynarodowego handlu.

Komercyjny obrót okazami gatunków z Załącznika I, które pochodzą z naturalnych stanowisk, jest **zabroniony**. Dozwala się handel okazami pochodzącymi z uprawy, lecz jest on przedmiotem ścisłej kontroli (zezwolenia CITES).

Przedmiotem kontroli CITES jest handel **całymi roślinami**, a także **ich częściami** oraz **produktami pochodzącymi z tych roślin**. Dotyczy to również materiałów naukowych, jak na przykład okazy zielnikowe.

Przykłady roślin włączonych do Załącznika I:

- liczne storczyki (orchidee), np. przedstawiciele azjatyckiego rodzaju sabotek (*Paphiopedilum*)
- niektóre kaktusy, np. pochodzące z Meksyku gatunki rodzaju *Turbincarpus*

Przeźrocze 9. Załącznik II

Jakie gatunki roślin znajdują się w Załączniku II?

Załącznik II to lista roślin, które choć obecnie nie są zagrożone wymarciem, **mogą podlegać** takiemu **zagrożeniu**, jeżeli handel nimi nie zostałby uregulowany i monitorowany.

W tym przypadku **dozwolony jest handel** dla celów komercyjnych zarówno **okazami pochodzącymi z natury, jak i z uprawy**, odbywa się on jednak na podstawie **specjalnych zezwoleń**. Mechanizmy kontrolne mają na celu ograniczanie handlu do takich rozmiarów, które nie zagrożą istnieniu dzikich populacji. W przypadku niektórych gatunków z Załącznika II, kontroli podlega także handel ich częściami i pochodnymi.

Przykłady roślin włączonych do Załącznika II:

- wszystkie storczyki i kaktusy **nie** włączone do Załącznika I są umieszczone w Załączniku II.

Przeźrocze 10. Jakie gatunki roślin znajdują się w Załączniku III?

Załącznik III skupia gatunki będące przedmiotem kontroli **na wniosek** któregośkolwiek z **Państw-Stron Konwencji**, i dla których niezbędna jest międzynarodowa współpraca w celu ograniczenia lub zaprzestania ich eksploatacji.

Dozwolony jest handel zarówno roślinami dzikimi, jak i uprawianymi, wymaga jednak dokumentów CITES.

Przykłady gatunków z Załącznika III:

Mahoniowiec wielkolistny, *Swietenia macrophylla*, został włączony do załącznika III przez Kostarykę, Boliwię, Meksyk i Brazylię. Przepisy CITES odnoszą się wyłącznie do drewna nieobrobionego, tarcicy i okleiny (forniru).

Przeźrocze 11. Zezwolenie eksportowe

Aby przewozić przez granicę rośliny włączone do Konwencji Waszyngtońskiej niezbędne jest posiadanie specjalnych dokumentów (zezwoleń). Takie pozwolenia są potwierdzeniem, że pozyskanie konkretnej rośliny danego gatunku nie spowoduje zagrożenia dla jego dzikich populacji oraz że roślina lub jej część zostały zebrane (pozyskane) legalnie. Zezwolenia wydają instytucje nadzorujące danego państwa.

Najważniejszym dokumentem jest **zezwolenie eksportowe**. Jest ono niezbędne, aby wywieźć z kraju pochodzenia okaz gatunku włączonego do **I lub II załącznika**. Dokument ten potwierdza, że w opinii danego państwa, usunięcie danej rośliny nie zagrazi istnieniu dzikich populacji tego gatunku w naturze.

Instytucja nadzorująca wydająca zezwolenie musi najpierw skonsultować się z Instytucją naukową, która powinna stwierdzić, czy eksport nie spowoduje zagrożenia dla istnienia populacji danego gatunku w naturze.

Wymóg posiadania zezwolenia eksportowego odnosi się zarówno do **okazów pozyskanych z natury**, jak i **roślin uprawianych**.

Przeźrocze 12. Zezwolenie importowe

Zezwolenia importowe są wymagane dla **roślin i materiału roślinnego pochodzącego z natury i z uprawy** w przypadku gatunków włączonych do **Załącznika I**. Zwykle nie wymaga się zezwoleń importowych dla gatunków z Załącznika II.

Zanim Instytucja nadzorująca kraju, do którego odbywa się import wyda stosowne zezwolenie importowe musi zwrócić się do instytucji naukowej, która stwierdza, czy import nie spowoduje zagrożenia dla istnienia populacji danego gatunku w naturze.

Niektóre państwa przyjęły bardziej rygorystyczne przepisy niż te, zapisane w Konwencji. Na przykład **wszystkie państwa Unii Europejskiej wymagają zezwoleń importowych dla wszystkich gatunków (okazów i materiału roślinnego i zwierzęcego) umieszczonych w Załącznikach I i II**. Przepis ten odnosi się zarówno do okazów pozyskanych z **natury, jak i pochodzących z uprawy**.

Przeźrocze 13. Świadczenia pochodzenia

Są niezbędne w przypadku gatunków umieszczonych w **Załączniku III**.

Zezwolenie eksportowe wymagane, gdy:

- okaz jest eksportowany z państwa, które ogranicza eksport danego gatunku;
- okaz jest eksportowany z kraju innego niż kraj wyszczególniony na liście CITES. W tym przypadku niezbędne jest świadectwo pochodzenia wydane przez państwo, gdzie okaz został zebrany.

Dokumenty te stwierdzają, że materiał został legalnie pozyskany w państwie eksportującym.

Szczegóły wszystkich operacji handlowych podlegających kontroli CITES są dokumentowane przez każde państwo-stronę Konwencji i umieszczane w rocznym raporcie przesyłanym do Sekretariatu CITES.

Przeźrocze 14. Podsumowanie I

Podsumowując pierwszą część prezentacji, można podkreślić, że:

- Konwencja Waszyngtońska (CITES) jest międzynarodowym aktem prawnym w dziedzinie ochrony przyrody, który ma na celu zapobieganie niszczeniu dzikich populacji przez nadmierny handel roślinami i zwierzętami;
- decyzje związane z Konwencją są podejmowane przez Konferencję państw-stron Konwencji i konsultowane z naukowcami i innymi zainteresowanymi instytucjami;
- najważniejszą część Konwencji stanowią trzy listy gatunków podlegających ochronie;
- międzynarodowy handel gatunkami umieszczonymi w Załącznikach jest regulowany systemem zezwoleń.

Przeźrocze 15. „My też wymagamy zezwoleń!”

Jak pokazaliśmy wcześniej, w zakres Konwencji Waszyngtońskiej wchodzi ponad 25 000 gatunków roślin – pięć razy więcej niż zwierząt! Wynika to z faktu, że w Załączniku II znajduje się kilka dużych grup roślin ważnych dla ogrodnictwa.

Lista gatunków znajdująca się w Załącznikach może zmieniać się po każdej Konferencji Państw-Stron Konwencji.

Przeźrocze 16. Rośliny, ich części i pochodne

Ograniczenia CITES odnoszą się do roślin „żywych i martwych” oraz do „jakichkolwiek rozpoznawalnych części i pochodnych tych roślin”.

Oznacza to, że nie tylko same rośliny są przedmiotem ograniczeń wynikających z Konwencji – przepisy dotyczą także części tych roślin – w tym nasion, sadzonek i liści. Produkty wykonane z roślin mogą także być przedmiotem ograniczeń CITES.

W załącznikach, przy nazwie gatunku, mogą znajdować się dodatkowe informacje o włączeniu lub wyłączeniu z zakresu zainteresowań Konwencji pewnych części lub pochodnych konkretnej rośliny. Na przykład w przypadku niektórych drzew kontroli podlega wyłącznie drewno nieobrobione, tarcica oraz fornir. Podobnie w przypadku storczyków znajdujących się w Załączniku I, kontroli nie podlega materiał uzyskany *in vitro*, czyli wyhodowany sztucznie np. w postaci kultur tkankowych.

Przepisy CITES stosuje się także do materiałów i okazów zielnikowych oraz organizmów zakonserwowanych w alkoholu.

W następnej części prezentacji przyjrzymy się niektórym roślinom objętym przepisami Konwencji Waszyngtońskiej.

Przeźrocze 17. Storczyki

Wszystkie gatunki storczyków objęte są przepisami CITES – stanowią one największą grupę organizmów chronionych przepisami Konwencji.

W **załączniku II** wymienionych jest około 17 000 gatunków storczyków, co oznacza, że na podstawie specjalnych zezwoleń, można przewozić okazy z natury lub uprawiane.

Niektóre gatunki storczyków znajdują się w **Załączniku I**. Handel ich okazami pochodzącymi z natury jest praktycznie **niemożliwy**, a wymiana okazów pochodzących z uprawy została uzależniona od posiadania **zezwolenia eksportowego (w przypadku niektórych państw także importowego)**.

Pokazany na przeźroczu storczyk należy do azjatyckiego rodzaju sabotek (*Paphiopedilum*), którego wszystkie gatunki znajdują się na Załączniku I. Podobnie jak w przypadku wielu innych storczyków – sabotki są bardzo poszukiwane przez kolekcjonerów rzadkich roślin. Liczne okazy znajdujące się w handlu pochodzą z uprawy, lecz na rynku często dostępne są także rośliny nielegalnie pozyskane z natury. Istnienie wielu populacji sabotków jest bardzo zagrożone przez ich nadmierną eksploatację przez zbieraczy i kolekcjonerów. Populacje tych storczyków są zwykle nieliczne, a zasięgi gatunków niewielkie, więc nawet zebranie kilku-, kilkunastu okazów może doprowadzić do wytrzebienia całej populacji.

Przeźrocze 18. Mieszańce *Cymbidium*

Większość gatunków storczyków znajduje się w Załączniku II, co oznacza, że handel okazami pochodzącymi z natury lub uprawy odbywa się na podstawie odpowiednich zezwoleń eksportowych.

Mieszańce różnych gatunków storczyków, tak jak pokazany na slajdzie mieszaniec *Cymbidium* są znacznie częstsze w uprawie i handlu niż dzikie gatunki. Większość mieszańców storczyków często powstała w wyniku sztucznego krzyżowania różnych gatunków i ich odmian ozdobnych. Rośliny takie nie występują w naturze, ich istnienie jest ściśle związane z zabiegami hodowlanymi człowieka. Dlaczego więc znajdują się one na listach CITES?

Odpowiedź na to pytanie jest prosta: aby skutecznie kontrolować handel roślin pochodzących z natury, należy także objąć ochroną rośliny, które są do nich bardzo podobne.

Przeźrocze 19. Kaktusy

Kolejną dużą, ważną grupą objętą przepisami CITES są kaktusy. Rośliny te w większości pochodzą z Ameryki i występują zwykle w warunkach pustynnych i półpustynnych. Rośliny z tej grupy są często kolekcjonowane i są obiektem zainteresowania hobbystów i naukowców. Wiele kaktusów to popularne rośliny doniczkowe w Ameryce Północnej czy Europie.

Cała rodzina kaktusowatych jest objęta ochroną CITES. Ponad 90 gatunków kaktusów znajduje się w Załączniku I, co oznacza zakaz handlu okazami pochodzącymi z natury. Większość kaktusów znajduje się jednak w Załączniku II – posiadacze odpowiednich zezwoleń eksportowych mogą więc przewozić okazy pochodzące zarówno z uprawy, jak i natury.

Wiele gatunków kaktusów to rośliny występujące na bardzo ograniczonym terenie. Są one bardzo cenione przez kolekcjonerów. Zbiór roślin z dzikich populacji, może stanowić poważne zagrożenie dla istnienia gatunku. Jest on nielegalny w wielu krajach.

Przeźrocze 20. Rośliny mięsożerne

Inną dużą grupą objętą przepisami CITES są rośliny mięsożerne. Rodzaje znajdujące się w Załącznikach Konwencji to dzbanecznik (*Nepenthes*), kapturnica (*Sarracenia*), cefalotus (*Cephalotus*), darlingtonia (*Darlingtonia*) oraz muchołówka (*Dionaea*). Rośliny te najczęściej porastają ubogie w azot, kwaśne gleby. Aby uzupełnić niedobory azotu wzbogacają swoją „dietę” ciałami złowionych zwierząt.

Na przeźroczu znajduje się kapturnica białolistna, gatunek z Załącznika II występujący na pd.-wsch. USA. Wśród gatunków z tego rodzaju – trzy znajdują się w Załączniku I, zaś pozostałe w II.

Niszczenie naturalnych siedlisk kapturnicy w pd.-wsch. Stanach Zjednoczonych stanowi znaczne zagrożenie dla jej poszczególnych gatunków. Kapturnice są łatwe w uprawie. Można je rozmnażać z nasion lub kłączy. Liście pułapkowe niektórych gatunków są używane w kwiaciarstwie. Większość liści jest uzyskiwana z roślin uprawianych specjalnie w tym celu, lecz istnieje obawa, że w handlu znajduje się nadmierna ilość roślin i ich części zebranych z populacji dzikich.

Przeźrocze 21. Muchołówka amerykańska

Zapewne najpopularniejszą rośliną mięsożerną jest amerykańska muchołówka. Występuje ona wyłącznie na terenie USA i znajduje się w Załączniku II CITES.

Łatwo ją uprawiać, lecz ciągle jeszcze pozyskuje się pewną liczbę roślin z natury. Znaczne zagrożenie dla gatunku stanowi także niszczenie jego naturalnych siedlisk.

Przeźrocze 22. Przebiśniegi

Rośliny z rodzaju *Galanthus*, znane powszechnie jako przebiśniegi są często spotykane w ogrodach. Przebiśniegi znajdują się w Załączniku II CITES.

Pokazany gatunek to śnieżyczka przebiśnieg (*Galanthus nivalis*) rosnący dziko także w Polsce. Na świecie występuje 18 gatunków przebiśniegów, większość z nich - w Turcji.

Rośliny te pojawiają się w handlu zwykle w postaci cebulek. Mimo że większość okazów pochodzi z uprawy, notuje się także handel roślinami z natury.

Przeźrocze 23. Sagowce

Sagowce, będące prymitywnymi roślinami nagozalążkowymi, należą do kilkunastu rodzajów występujących w Afryce, Azji, Australii i Amerykach. Wszystkie, oprócz kilku gatunków znajdujących się w Załączniku I, zostały włączone do Załącznika II CITES.

W krajach o łagodnym klimacie sagowce, jako rośliny o atrakcyjnych liściach, cieszą się dużą popularnością wśród ogrodników i architektów krajobrazu. Są one popularne także w Europie, jako duże rośliny doniczkowe. Niektóre gatunki sagowców są bardzo poszukiwane przez kolekcjonerów. Z powodu pozyskiwania dzikich roślin oraz ich nasion, rosnące w naturze populacje sagowców są narażone na wyginięcie.

W celu ochrony naturalnych populacji podejmuje się programy uprawy sagowców. Na przykład w Meksyku w programy takie włączane są całe lokalne społeczności.

Na zdjęciu znajduje się sagowiec z rodzaju *Microcycas*.

Przeźrocze 24. Drewno tropikalne – *Dalbergia nigra* (dalbergia czarna)

W Załącznikach CITES znajduje się prawie 20 gatunków drzew. Rośliny te mogą znajdować się w handlu z powodu swojego drewna (np. mahoniowiec) lub innych właściwości (np. leczniczych).

Gitara pokazana na slajdzie została wykonana z drewna dalbergii czarnej – gatunku znajdującego się w Załączniku I CITES. Włączenie tego gatunku do załącznika I oznacza, że wszystkie jego okazy i ich części oraz przedmioty z nich wykonane mogą zostać wprowadzone do handlu wyłącznie wtedy, gdy rośliny pochodziły z uprawy lub jeżeli drewno zostało pozyskane zanim gatunek znalazł się na liście CITES. Taki materiał jest zwykle nazywany „przedkonwencyjnym”.

Większość gatunków drzewiastych, które objęte zostały przepisami CITES, znajduje się na Załącznikach II i III – kontroli podlega handel niektórymi częściami i produktami pochodzącymi z tych roślin.

Przeźrocze 25. Rośliny lecznicze – żeńszeń pięciolistkowy (*Panax quinquefolius*)

Na listach CITES znajduje się wiele roślin wykorzystywanych w przemyśle farmaceutycznym. W przypadku niektórych gatunków kontroli nie podlegają gotowe preparaty zielarskie, w przypadku innych zabroniony jest handel określonymi częściami roślin i materiałami, które z nich pochodzą.

Żeńszeń pięciolistkowy rośnie naturalnie w USA i Kanadzie. Jego populacje są zagrożone przez nadmierny zbiór, jednak gatunek ten jest także uprawiany. Żeńszeń znajduje się w handlu w postaci korzeni - całych, pokrojonych lub sproszkowanych - które są wykorzystywane np. w homeopatii, czy jako składniki leków orientalnych.

Zapis dotyczący żeńszczenia pięciolistkowego określa, że tylko nieprzetworzone korzenie, takie jak pokazane na przeźroczu, są przedmiotem ograniczeń w handlu. Produkty przetworzone, np. herbatki, cukierki i tabletki, zostały wyłączone spod kontroli, co odzwierciedla wolę stron Konwencji, aby nie ograniczać handlu lekami i innymi przetworami z roślin leczniczych.

Oprócz żeńszczenia pięciolistkowego, w handlu znajduje się także żeńszeń chiński, pochodzący z Azji. Ten i inne gatunki żeńszczenia nie są obiektem kontroli CITES, lecz z powodu podobieństw pomiędzy nimi istnieją duże problemy z przestrzeganiem przepisów Konwencji.

Przeźrocze 26. Wyjątki

1. Kultury tkankowe i siewki

Przepisy Konwencji zachęcają do uprawy i sztucznego rozmnażania roślin z wykorzystaniem różnych technik. Wiele roślin CITES jest rozmnażanych przy pomocy technik *in vitro* (*in vitro* = w szkle), znanych także jako mikropropagacja czy kultury tkankowe. Zaletą tych technik jest tania produkcja dużej liczby identycznych genetycznie roślin wolnych od chorób.

Kultury tkankowe lub siewki, przewożone w specjalnych pojemnikach, takich jak pokazane na przeźroczu, są wyłączone z przepisów CITES. Decyzja stron Konwencji o wyłączeniu wszystkich roślin uzyskanych z kultur *in vitro*, jako okazów pochodzących ze sztucznej uprawy, miała na celu ułatwienie handlu nimi. Kiedy jednak rośliny są przewożone poza naczyniami do uprawy *in vitro* – podlegają one normalnej kontroli CITES.

Siewki wszystkich gatunków z Załącznika II oraz storczyków z Załącznika I, przewożone w postaci kultur *in vitro* są w całości wyłączone z przepisów CITES.

2. Kwiaty cięte pochodzące z uprawianych roślin.

Celem CITES nie jest utrudnianie legalnego handlu roślinami. Z tego powodu z przepisów Konwencji usunięto wszelkie kwiaty cięte pochodzące z roślin uprawianych sztucznie.

Przeźrocze 27. Wyjątki – rośliny z supermarketów

Wiele roślin jest uprawianych sztucznie na ogromną skalę. Jednym z sukcesów CITES jest znaczny wzrost zainteresowania komercyjną uprawą różnych gatunków roślin. Sztuczna uprawa zmniejsza presję na dzikie populacje i umożliwia uzyskiwanie dużej liczby tanich, wysokiej jakości, zdrowych roślin.

Wiele gatunków znajdujących się w handlu w całości pochodzi z uprawy. Z tego powodu, w myśl decyzji stron Konwencji, niektóre z tych gatunków zostały wyłączone z kontroli CITES. Należą do nich niektóre kaktusy, cyklameny i wilczomlecze.

Przeźrocze 28. Podsumowanie

W drugiej części prezentacji:

- zaznajomiliśmy się z niektórymi grupami roślin, np. storczykami czy kaktusami, objętymi przepisami CITES;
- przekonaliśmy się, że kontrola CITES może dotyczyć całych roślin, ich części i produktów z tych roślin;
- prześledziliśmy niektóre wyjątki od przepisów Konwencji, które ustanowiono, aby ułatwić legalny obrót roślinami.

Przeźrocze 29. CITES w działaniu

Przepisy CITES są wprowadzane w życie przy pomocy aktów prawnych wydawanych przez strony Konwencji.

Efektywne egzekwowanie przepisów jest kluczowe dla każdego aktu prawnego, także dla CITES.

Przepisy CITES są zwykle egzekwowane przez służby celne, a także policję, instytucje rządowe i Sekretariat CITES.

Przeźrocze 30. Problemy na granicy

Jakie problemy może napotkać osoba przewożąca rośliny CITES?

- rośliny nie posiadają odpowiedniego, lub żadnego, dokumentu CITES,
- rośliny należą do innych gatunków niż te, wyszczególnione w zezwoleniu CITES,
- liczba okazów jest inna niż opisana w zezwoleniu CITES,
- rośliny pochodzą z innego źródła niż opisane w zezwoleniu, np. z natury, a nie, jak opiewa dokument, z uprawy.

W przypadku takich niezgodności rośliny mogą zostać zatrzymane lub skonfiskowane przez odpowiednie służby. Osoby nielegalnie posiadające, eksportujące lub importujące takie rośliny mogą zostać surowo ukarane.

Przeźrocze 31. Różnice pomiędzy roślinami pochodzącymi z natury i uprawy.

Rozróżnienie roślin dzikich i pochodzących z uprawy nie jest łatwe, jest jednak kilka cech, które ułatwiają ich identyfikację.

Na tym przeźroczu znajduje się okaz pochodzącego z uprawy kaktusa *Melocactus*.

Na zdjęciu po lewej stronie dobrze widać system korzeniowy rośliny. Pasuje on dokładnie do kształtu naczynia, co sugeruje, że roślina ta rosła w nim przez dłuższy czas. Warto zauważyć, że korzenie są mięsiste i mają białawe końce, co oznacza, że znajdują się w

fazie wzrostu – korzenie roślin pochodzących z natury zwykle są podsuszone lub zwiędłe i brązowawe.

Na zdjęciu z prawej strony widać górną część kaktusa. Roślina jest czysta, zdrowa i nie widać na niej śladów uszkodzenia.

Przeźrocze 32. Okaz z natury – *Obregonia denegri*.

To przeźrocze pokazuje dzikie okazy kaktusa *Obregonia denegri*.

Palowe korzenie obu roślin zostały ucięte, co sugeruje, że rośliny pochodzą z natury. U obu kaktusów epiderma (skórka) łodyg w sąsiedztwie korzeni jest skorkowaciała. Może to oznaczać, że łodygi częściowo pogrążone były w ziemi, co jest częstą cechą dzikich roślin. Rośliny są jasnozielone, co może sugerować, że wzrastały w silnym, naturalnym oświetleniu. Rośliny uprawiane w szklarniach, przy sztucznym świetle, są zwykle ciemniejsze (poprzedni slajd).

Porównując cechy roślin znajdujących się na obu przeźroczach można zauważyć znaczne różnice, jednak, co trzeba podkreślić, nie zawsze są one tak wyraźne.

Przeźrocze 33. Rośliny skonfiskowane

Warto zatrzymać się chwilę przy problemach dotyczących roślin skonfiskowanych. Główne z nich to:

- **Liczba roślin:** pojedynczy ładunek może zawierać od kilku roślin do kilku tysięcy roślin! Na przeźroczu widać skonfiskowany ładunek storczyków.
- **Identyfikacja roślin:** rozpoznanie przewożonych roślin, jak się wcześniej przekonaliśmy, może stanowić znaczny problem, zwłaszcza, że są one często w stanie utrudniającym oznaczenie. Zwykle niezbędna jest pomoc specjalisty-botanika.
- **Fundusze:** los zatrzymanych roślin nie zawsze jest jasny. Mogą stanowić dowód przestępstwa lub po śledztwie zostać zwrócone do importera. Do momentu wyjaśnienia sprawy trzeba jednak o nie należycie dbać. Może to oznaczać, że niezbędne okaże się np. przesadzenie roślin. Oznacza to oczywiście konieczność poświęcenia odpowiedniego czasu, miejsca i funduszy przez osoby zobowiązane do takiej opieki.
- **Stan roślin:** wiele roślin z nielegalnych transportów zostało pozyskanych z natury. Odnoszą one wiele uszkodzeń podczas zbioru i transportu. Często rezultatem złej kondycji roślin jest pojawienie się chorób i szkodników. Niekiedy bardzo słabe i chore okazy muszą zostać zniszczone, aby nie stały się źródłem chorób dla innych roślin.

Przeźrocze 34. Podsumowanie prezentacji

W czasie prezentacji przekonaliśmy się, że celem Konwencji Waszyngtońskiej (CITES) jest zapewnienie odpowiedniego poziomu handlu gatunkami roślin i zwierząt, który nie zagrażałby ich dzikim populacjom.

Dowiedzieliśmy się:

- jak działa Konwencja;
- jak wygląda system zezwoleń;

- jakie główne grupy roślin objęte są przepisami Konwencji;
- przyjrzelśmy się jak wprowadzane są w życie przepisy CITES, w tym jaki jest los skonfiskowanych roślin.

Przeźrocze 35. Wnioski

Konwencja Waszyngtońska została ustanowiona ponad 25 lat temu, aby ochraniać dzikie populacje niektórych gatunków roślin i zwierząt przed skutkami nadmiernego ich pozyskiwania z natury w celach handlowych. Obecnie ponad 160 Państw-Stron Konwencji uznaje naukową, kulturalną i ekonomiczną rolę jaką odgrywa fauna i flora w różnych rejonach świata oraz współpracuje w celu jej ochrony.

Strony Konwencji uznają także, że handel organizmami żywymi, prowadzony w myśl zasad zrównoważonego rozwoju na poziomie nie zagrażającym naturalnym populacjom, może wspomagać wysiłki w ochronie niektórych gatunków i ekosystemów oraz rozwój lokalnych społeczności.

Podstawowym celem CITES jest ochrona dzikich gatunków flory i fauny. Stanowią one niezastąpioną część naturalnego dziedzictwa Ziemi dla obecnych i przyszłych pokoleń i muszą być wykorzystywane w sposób odpowiedni, chroniący je przed wyniszczeniem.

Przeźrocze 36. Koniec